

VALTER LANNERMARK:

Marxismen i nutiden

I 1970 års läroplan för gymnasieskolan bestämdes att i ämnet filosofi skulle marxismen obligatoriskt behandlas. Rektor Valter Lannermark menar, att indoktrineringsavsikten var tydlig. Vänsterextremisterna hade då en dominerande period, och våldstendenserna var uppenbara. Men Marx var själv ingen våldsprefet. Det var däremot hans efterföljare, från Engels till Stalin. Nymarxismen håller sig till dem. Det är ovärdigt att låta dessa våldsläror komma till tals i skolorna.

När läroplanen för gymnasieskolan fastställdes 1970, upptogs i ämnet filosofi marxismen och existentiellfilosofin som exempel på moderna filosofiska riktningar. Det angavs att med tanke på marxismens betydelse i dagens värld den alltid skall höra till urvalet vid valet av de riktningar som skall tas upp i undervisningen. Det är rätt betecknande, att dessa båda riktningar angavs som viktiga just 1970, vid den tid då vänsterextremism, marxism och våldstendenser dominerade särskilt i gymnasie- och studentkretsar. Man kan knappast frigöra sig från att en indoktrineringsaspekt föreläggat, när man sammanfört Sartre och marxismen men utelämnat den stor händelsen i dagens bildningsvärld, nämligen sammanförandet av fysikens nya filosofi med de mänskliga kulturernas filosofi.

Man bör skilja på vad Karl Marx själv har skrivit och vad hans många uttolkare angivit som marxism. Marxismen förfäktar en "dialektisk materialism", ett uttryck som inte hämtats från Marx. Det är inbegreppet för den filosofi, som i kommunistiska stater utbildats som grund för en vetenskaplig världsåskådning, som skall ge möjlighet att förstå lagarna för samhällsutvecklingen och på den grundvalen kunna bedriva en vetenskapligt grundad politik. På denna dialektiska materialism bygger marxismen upp en värld av motsättningar, som skall upphöra att existera som motsatta krafter först i det socialistiska samhället. Denna åskådning blir också grundvalen för marxisternas motstånd och våld mot ka-

pitalism och borgerlighet.

Bertrand Russel har hävdats, att alla de element i Marx filosofi som härstammar från Hegel är ovetenskapliga. Med Marx teorier om dialektiken och motsatsernas kamp som förspel till den socialistiska staten kan man inte gå logiskt tillväga, emedan värderingar och normer inte kan analyseras logiskt. Om man i Västerlandet ställer kravet på företrädare för vetenskapen och därmed även för filosofin, att de skall vara villiga att underkasta åsikter och utgångspunkter ständigt förnyad kritisk prövning, bekymrar detta grundkrav nymarxisterna inte det ringaste; en "filosofi" som funnit sanningen behöver ej ställas under debatt och prövning.

Någon har sagt att medan den borgerliga filosofin och vetenskapen jagar efter "förutsättningslösheten" bedrägliga fantom, avstår marxismen från denna illusion, ty vetenskap och kritik står i det mest intima sammanhang med arbetarklassens praktiska befrielsekamp. Därmed är uppenbart, att den dialektiska materialismen och marxismen inte kan betecknas som vetenskap. Marxismen har en fix och färdig norm för ett bestämt handlingsmönster. Det måste betecknas som tvivelaktigt, om ett sådant betraktelsesätt är filosofi i egentlig mening. För marxisterna är det a priori både vetenskap och filosofi, och därmed kunde diskussionen vara slut.

Vad är marxism?

Det egendomliga är att många marxister måste ägna mycket stor möda åt exegesen.

Karl Korsch skriver om nödvändigheten att återupprätta den riktiga och fullständiga innebörden av Marx lära, som förvrängts och banaliserats av epigonerna, och han skriver om den sovjetryska förfalskningen av marxismen. Lenin anser också att förvrängningar är spridda och att det gäller att återupprätta Marx verkliga lära om staten. Gunnar Gunnarson menar, att Korsch har givit uttryck för kraftiga villfarelser. Vilken utsaga man än åberopar, är den alltid förvrängning eller förfalskning eller en villfarelse för den andre.

Att marxisterna och särskilt nymarxisterna håller fast vid fiktionen om en särskild "vetenskaplig" marxistisk filosofi har sin grund i att föreställningen om en "vetenskaplig åskådning" inger de troende en känsla, att den som social och filosofisk doktrin är klart bevisad och prövad och att den därmed ger ett rättmätigt krav på ett visst samhällsskick. Den blir ett stöd i kampen om den fysiska makten, som är nödvändig för omdaning av ett orättfärdigt samhälle till ett rättfärdigt, om sådana begrepp nu kan användas i sammanhanget. Den som är motståndare till en bevisad vetenskaplig doktrin måste anses stå i vägen för en utveckling mot det rättfärdiga samhället och bör undanröjas. Så länge marxisterna kan uppehålla föreställningen, att "arbetarna", "det arbetande folket" är en undertryckt klass i de "kapitalistiska" samhällena, så länge kan tesen om marxismen eller den dialektiska materialismen förbli ett sprängämne i den sociala kampen.

Fastän "arbetarklassen" i fyrtio år innehåft den faktiska politiska makten i det svenska samhället, försöker marxisterna ändå förfäktat tesen om "arbetarna" såsom en undertryckt klass i vårt land. Axel Hägerströms ord i *Spektrum* 1932 har större giltighet 1975 än då: "Sedan en förut undertryckt klass verkligen kommit att bli en maktfaktor i samhället, är bibehållandet av sådana fantomer för framgången av dess strävanden ett ont. Moren — människoguden — har gjort sin tjänst. Moren kan gå."

När man idag refererar till begreppet marxism, är det uppenbart, att det inte är ett entydigt begrepp ens för marxisterna själva. Om Marx är eller vill vara vetenskapsmannen, är Lenin den beläste polemikern — i Marx anda men med än större invektivförråd — och Stalin i teorin bara eftersägaren men i praktiken den blodige förföljaren av "fienderna" — i Lenins anda.

Karl Marx har hämtat en hel del gods, därav de viktigaste principerna i sin ekonomiska och politiska åskådning, från andra författare och forskare. Friedrich Engels skriver, att det är Marx vi har att tacka för dessa båda stora upptäckter: den materialistiska historieuppfattningen och avslöjandet av den kapitalistiska produktionens hemlighet medelst mervärdet. Men Engels har givit Marx för stor ära. Redan före Marx hade hela arsenalen av dennes viktiga begrepp och stridsattiralj utformats av olika författare.

Vad Marx sagt

Karl Marx självständiga insats bestod väsentligen i de konkreta ekonomiska och sociala analyser, som han verkställde på grundval av de teorier, som diskuterats särskilt i Frankrike och England.

I Kapitalet vände sig Marx med kraft mot den undertryckta ställning som arbetaren hade i samhällslivet. Han hänvisade till denne arbetare som personlig bärare av den immanenta kraften "arbetet". Detta tar sig i produktionslivet uttryck av producerande kraft, vilken har ett värde som en vara som man kan sälja på marknaden till andra. Därmed är det marxiska utgångsläget givet. Penningägaren upptäcker på den öppna marknaden den angivna arbetskraften, och om arbetaren säljer sin arbetskraft, sin potentiella produktivkraft, är det penningägaren som erhåller arbetsprodukten, och arbetaren får ersättning, lön, för den förbrukade arbetskraften. Det värde som arbetaren frambringar är större än värdet av den honom givna ersättningen, och mellanskillnaden, sedan även maskiner och råvaror fått sin andel, mervärdet, lägger penningägaren beslag på. Mervärdet skapar kapital, som med tiden ackumuleras på allt färre händer, och detta förvandlar penningägaren till kapitalist och arbetaren till proletär.

Den kapitalistiska privategendomen vilar på exploatering av främmande men formellt fritt arbete, och den kapitalistiska produktionen frambringar med nödvändigheten hos en naturprocess till slut sin egen negation. Det inträder en

konflikt mellan den materiella utvecklingen av produktionen och dess samhällsform, då de ekonomiska och sociala processerna gått till mognad.

Proletären måste i detta ögonblick förstå sin mission och bli den nya, fria människan genom att handla. Det kapitalistiska höljet spränges, och den kapitalistiska privategendomens timma slår. Expropriatorerna blir exproprierade. Klassmotsättningarna har uppkommit genom en räckta av våldsamma metoder. Av Kapitalet framgår inte riktigt klart, hur lösningen av konflikten skall ske, men att proletärerna på något sätt skall ta makten är uppenbart. En intressant fråga i detta sammanhang är huruvida Marx avsåg, att våld var ett oundgängligt element i proletariatets övertagande av samhällsmakten. Hos Marx intar våldet en undanskymd plats, och som handlingsprincip i den sociala kampen finns den inte belagd hos honom.

Från Engels till Stalin

I Kommunistiska manifestet anges, att proletariatet gör sig till härskande klass genom en revolution och som härskande klass med våld upphäver de gamla produktionsförhållandena. Orden är sannolikt Engels. Trots de till synes klara uttrycken "revolution" och "våld" är man osäker om innebörden. I Kapitalet står på ett ställe, att våldet är födslohjälpen åt varje gammalt samhälle, som går havande med ett nytt. Man måste komma ihåg, att Marx enligt sin dialektiska

doktrin räknade med att det kapitalistiska samhället upplöstes inifrån, inte på grund av sin orättfärdighet utan på grund av sin oförmåga att lösa hushållningslivets problem. I detta läge hade proletariatet att övertaga makten och produktionsmedlen och därmed föra bourgeoisin åt sidan mot dess vilja.

Hos Engels möter vi en hårdare ton. Han citerar Marx ord om barnmorskan och fortsätter, att våldet är ett verktyg med vars hjälp den samhälleliga utvecklingen tvingar sig fram och bryter sönder förstenade och utdöda politiska former. Lenin anför Marx och Engels ord och skriver, att en våldsamt revolution är nödvändig och att endast revolutionen kan tillintetgöra den borgerliga staten; ett skoningslöst utrotande av fienden är massornas uppgift.

Hos Stalin skärpes ytterligare tesen om ett våldsamt omstörtande av det gamla samhället. Även han citerar Marx ord om födslohjälpen och hänvisar till Lenins ord att den proletära revolutionen är omöjlig utan ett våldsamt förstörande av det borgerliga statsmaskineriet. Det har ännu inte förekommit sådana fall i historien, att döende klasser frivilligt lämnat scenen, skriver han. Våldet som en nödvändig del i klasskampen och i omstörtningens arbetet återkommer ofta hos Stalin, men så praktiserade han själv utan sentimentalitet utrotningen av sina egna fiender.

Läran om våldet

Läran om det fysiska våldet i marxismen kommer från Engels men framför allt från Lenin och Stalin. Det är idéerna från dem som gripit nymarxisterna, och det är de två våldsmännen Lenin och Stalin som för dem framstår som idoler, vilka inte anfäktas av sentimentalitet och förbarmande med medmänniskor med andra åsikter. Med Marx har Lenin och Stalin försökt rättfärdiga sitt våldsregemente och sina blodsorgier. I nutiden är det icke fråga om en strid om påvens skägg mellan de olika marxistiska riktningarna utan en allvarlig strid om principen att utrota "fienderna" med blod och våld eller icke. Den aktuella programstriden inom det svenska Vänsterpartiet kommunisterna kan gälla en sådan uppgörelse.

Gunnar Gunnarson förfäktar den meningen, att i de genomindustrialiserade kapitalistiska länderna en revolution med våldsamma medel inte längre är möjlig och skulle undanröja själva grundvalarna för uppbyggandet av socialismen. Han skriver vidare att den kommunistiska "vänstern årligen faller tillbaka på föråldrade paroller om våldsam revolution eller gräver ned sig i övergivna stalinistiska positioner". För honom står det klart, att socialismen för närvarande genomgår en kris i de framskridna kapitalistiska länderna. Han hänvisar till att de förutsättningar, som enligt Marx var oundgängliga för en övergång till socialismen, föreligger färdiga. Borgarklassens makt har ingalunda avtagit, medan arbetare och löntagare försvagats i sin socia-

listiska medvetenhet på grund av den borgerliga hegemonins manipulationer genom massmedia och kulturindustri. Strävandena att genom reformer inom det kapitalistiska systemets ram övervinna systemet självt har slagit fel. Den sovjetryska statsocialismen med dess tyranni är inte längre förebildlig för någon befrielsekamp, medan arbetarrörelsen i de framskridna kapitalistiska länderna saknar konkreta alternativ för den enda möjliga, fredliga revolution, som skulle kunna förverkliga socialismen. Därpå skildrar Gunnarson arbetarnas och löntagarnas nuvarande läge i termer, som vore detta läge värre än någonsin i historien.

Om läget är sådant som Gunnarson skildrar, skulle han och övriga marxister då inte draga slutsatsen, att marxismens idéer inte är relevanta i det moderna, komplicerade samhället, att marxismen inte längre har någon uppgift att fylla och att de bör rikta in sina strävanden på en social och politisk lösning som är mera skapande och fruktbar? Vi vet dock, att för marxisterna är den monopoliserade makten alltid drivkraften för att bygga upp det nya riket och förintamänskans frihet.

Att våldsmänsmentaliteten har fått en betydande utbredning särskilt efter 1960 kan väl knappast betingas av att människor nu mer än förr har skador i det inre systemet i hjärnan som balanserar de emotionella krafterna. Snarare torde det förhålla sig så, att marxismen och i synnerhet nymarxismen är utlösare av aggressivitet och därmed av våldshandlingar och att

personer med sådana ideologier eller tros-satser får en handlingsbenägenhet att utlösa sina inre känslokonflikter genom att våldföra sig på människor och institutioner som står dem i vägen.

Ett sådant handlingsmönster måste nu te sig atavistiskt, och det finns ingen anledning för ett modernt demokratiskt samhälle att tolerera eller vara efterlåtet mot våldstendenser i det politiska livet. Vad skolmyndigheterna har för intresse att föra fram marxismens "filosofi" i förgrunden, är svårt att förstå annat än från ren indoktrineringssynpunkt. Våldets apostel Che Guevara betecknade en gång kampen om den politiska makten som en kapplöpning mellan vargar. Det ankommer på våra politiker i de demokratiska staterna att genom sitt uppträdande visa, att det inte främst gäller att vara först vid köttgrytorna utan att politik i en stat gäller alla medborgare, inte bara dem som tillhör det parti som för tillfället innehar statsmakten.

När ett politiskt parti i vår tid tar upp socialismen i sitt program, kan det knappast göra det utan anknytning till Marx eller marxismen, ty nu är begreppet socialism så starkt bundet vid Marx och marxisterna, att ingen längre förknippar det

med förmarxistiska riktningar och inte heller med någon riktning i nutiden, som icke har Marx idéer som grund. Jag bortser från de syndikalistiska idéerna. Vad begreppet "demokratisk socialism" innebär framstår som fullständigt oklart. Det måste anses mycket tveksamt, huruvida en socialistisk samhällsordning, med produktionsmedlen, kapitalinstitutionerna, handelsinstitutionerna och eventuellt privategendomen i statsmaktens ägo, kan förenas med en demokratisk ordning enligt västerländsk innebörd, med FN:s förklaring av de mänskliga rättigheterna och med Europarådets konvention om medborgarnas frihet. I varje fall kan man kräva, att ett parti talar om vad det avser, om det inför det mångtydiga ordet socialism i sitt program.

Inför den i många avseenden ödesdigra politiska frågan om en samhällsordning enligt marxistiskt och därmed socialistiskt mönster erinrar man sig den övertygade kommunisten Rubasjovs ord i Arthur Koestlers roman Natt klockan tolv på dagen: Alla våra principer var riktiga, men resultatet blev felaktigt; i våra händer ser friheten ut som en knutpiska, och där våra röster hörs, där vissnar träden och det rasslar i de torra löven.